

нормативно-правових актів. І лише брак часу та завантаження законодавчого органу вирішенням інших нагальних проблем були тими чинниками, які перешкождали належному врегулюванню законотворчості у період УЦР [2].

Список використаних джерел:

1. Волошук М. І. Апарат державної влади за Центральної Ради та його юридичне закріплення. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=304%3A170512-12&catid=41%3A1-0512&Itemid=45&lang=ru
2. Законодавчий процес та законодавча техніка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1016052045511/pravo/zakonodavchiy_protsezy_zakonodavcha_tehnika
3. Єрмолаєв В.М. Історія вищих представницьких органів влади в Україні: Навч. посібник / В.М. Єрмолаєв. – Х.: Право, 2007. – 280 с.
4. Кравчук М.В. Уроки державотворення Української Центральної Ради: історико-правовий аспект / М.В. Кравчук // Актуальні проблеми правознавства: Науковий збірник ЮФ ТНЕУ / Редкол. М.О. Баймуратов та ін. – Тернопіль: Астон, 2012. – С.23-30.
5. Терлюк І.Я. Історія держави і права України: навч. посібник. - К.: Атіка, 2011. - 944 с.
6. Органи центральної влади та управління. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studopedia.org/5-20924.html>
7. Політична історія України: навч. посіб. / В.А. Греченко, В.І. Танцюра, В.В. Калініченко та ін. – 2-ге вид., доп. – К.: Академвидав, 2008. – 552 с.

РЕФОРМУВАННЯ СУДОВИХ ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ПЕРІОД УЦР

ВИШНЕВСЬКИЙ Богдан Святославович,
*студент юридичного факультету
Тернопільського національного економічного
університету*

Українська Центральна Рада з самого початку свого існування розуміла необхідність створення власних правоохоронних і особливо судових органів. Саме судочинство відіграє надзвичайно важливу роль як одна з гілок влади і є вкрай важливим у процесі державотворення.

Метою статті є дослідити процес становлення та реформування судових та правоохоронних органів у буремний революційний час керівництва Центральної Ради.

Заявлена наукова тема привертала увагу істориків держави і права, зокрема: П. Захарченка, О. Копиленка, М. Кравчука, О. Кузмінця, П. Музиченка, В. Румянцева, В. Смолія, Б. Тищика, В. Ухача та ін.

Слід наголосити, що до листопада-грудня 1917 р., коли в умовах протистоянь і помилок відбувався процес пошуку моделі судової влади, судова система в Україні майже нічим не відрізнялась від інших регіонів Росії, де Тимчасовий уряд здійснив низку захо-

дів, що привели судові установи у відповідність до першої редакції Судових статутів (1864 р.). Зокрема, були ліквідовані військові-польові суди, станові т. зв. «особі присутствія», відновлено діяльність мирових судів (в Україні, за винятком Одеси і Харкова, вони були скасовані ще у 1889 р.) й демократичні принципи судочинства: незалежність суду, незмінність суддів, участь у розгляді багатьох справ присяжних засідателів, гласність процесу, рівність сторін, право на захист тощо. Водночас із реорганізацією існуючої судової системи здійснювалося вдосконалення судової організації, зокрема, розширювалася компетенція мирових судів [2, с. 60-62].

Перша спроба Центральної Ради сформувати національний судовий орган (виявиться в подальшому невдалою через Інструкцію Тимчасового уряду у серпні 1917 р. - Авт.) простежується ще в Декларації Генерального секретаріату (червень 1917 р.), в якій координацію питань судової влади було покладено на утворене в складі Генерального секретаріату Секретарство судових справ. У другій Декларації Генерального секретаріату (вересень 1917 р.) було вміщено декілька тез про завдання Секретарства судових справ. Визнавалося необхідним пристосування судових установ «відповідно до нових форм життя на Україні», для чого треба було відновити діяльність судового секретарства [1, с. 48].

Закон «Про утворення Генерального Суду» (2 грудня 1917 р.) визначив структуру цього Суду у складі трьох департаментів - цивільного, кримінального (в законі - карного) і адміністративного. Згідно із Законом, на всій території України на Генеральний суд покладалися усі судові функції, що раніше належали Сенату у справах судових, нагляду над судовими установами й особами судового відомства. Члени Генерального Суду мали звання генеральних суддів. Центральна Рада обирала п'ятнадцять суддів за поданням Генерального секретаріату (згідно зі штатним розписом, затвердженим постановою Центральної Ради від 24 березня 1918 р., Генеральний суд діяв у кількості 18 генеральних суддів) [4, с. 173-174]. У цьому ж Законі в загальних рисах йшлося і про прокуратуру - прокураторію, яка фактично опинилась у подвійному підпорядкуванні (прокураторія діяла при Генеральному суді, проте її регламент затверджувався Генеральним секретарством судових справ). Щоправда, у спеціальному Законі «Про упорядження прокурорського нагляду на Україні» від 23 грудня 1917 року зазначалося, що «всі прокуратори призначаються генеральним секретарем судових справ» [5, с. 340].

Важливим кроком, спрямованим на формування власної судової системи, стало прийняття Закону «Про заведення апеляційних судів» (17 грудня 1917 р.), яким передбачалося функціонування трьох апеляційних судів - Київського, Харківського, Мелітопольського (або Одеського). Порядок обрання суддів Генерального та апеляційних судів регулювався Законом «Про умови і порядок обрання суддів Генерального та апеляційних судів» (23 грудня 1917 р.). Військові суди створювалися на території УНР для розгляду злочинів і провин з боку виключно військових осіб («Наказ про Військові Суду» від 23 квітня 1918 р.) [8].

Слід наголосити, що створення власних правоохоронних органів відбувалося на правовій базі як Російської імперії, так і постанови Тимчасового Уряду. У спадок Центральній Раді залишився і охоронний апарат, створений Тимчасовим урядом замість зруйнованого охоронного апарату самодержавства після Лютневої революції 1917 р.

Розуміючи, що розробка нового законодавства потребує значного часу, а налагодити державне управління необхідно у найкоротший термін, Центральна Рада 25 листопада (8 грудня) 1917 р. ухвалила Закон «Про виключне право Центральної Ради видавати законодавчі акти УНР». У ньому закріплювалося положення про те, що до сформування Федеративної Російської Республіки і утворення її Конституції, право видавати закони

для УНР належить виключно до компетенції Центральної Ради. Всі ж закони і постанови, які мали силу на території УНР до 27 жовтня (9 листопада) 1917 р., тобто до повалення Тимчасового уряду в ході збройного повстання у Петрограді, оскільки вони не змінені і не скасовані Універсалами, законами і постановами Центральної Ради, мали силу і надалі, як закони і постанови УНР. Також, у законі зазначалось, що «До прийдучих змін законодавчим порядком полишаються в силі і всі державні уряди і установи, які зоставалися на території Української Народної Республіки по день 7 (20) листопада 1917 р. з дотеперішнім їх діловодством, урядженням і штатами як уряди і установи Української Народної Республіки» [2, с. 80].

Отже, на території УНР залишалися діючими ті правоохоронні органи, зокрема міліція, які були сформовані Тимчасовим урядом та діяли на підставі ухвалених ним нормативно-правових актів.

Згідно чинного законодавства УНР організація та діяльність української міліції базувалась на постанові Тимчасового уряду, ухваленій ще 17 (30) квітня 1917 р., якою було затверджене «Тимчасове положення про міліцію». Цим положенням міліція визначалась як виконавчий орган державної влади на місцях, який перебуває у безпосередньому відданні земських та міських громадських управлінь. У міліції були запроваджені наступні посади: начальники міліції та їх помічники, дільничні начальники міліції та їх помічники, старші міліціонери та міліціонери [6, с. 105]. Усі чини міліції при виконанні службових обов'язків повинні були носити форму встановленого зразку. Озброювалась міліція холодною зброєю та револьверами. Начальники міліції обиралися та звільнялися з посади міськими та уїздними земськими управами, за належністю, без визначення терміну їх служби. Помічники начальників міліції призначалися та звільнялися зі служби за поданням начальників міліції, міськими та земськими управами за належністю. Право на призначення на інші посади в міліції належало начальникам міліції.

На роботу до міліції приймалися особи, які перебували у російському підданстві (Закон про громадянство Української Народної Республіки був ухвалений лише 2 березня 1918 р.) та яким виповнився 21 рік. На посади начальників міліції та їх помічників мали призначатися особи з освітою не нижче середньої, а на всі інші посади – «особи досить грамотні». У положенні було визначено і коло осіб, які не підлягали прийому до міліції.

До компетенції міністра внутрішніх справ УНР належали питання загального керування діяльністю міліції, видання інструкцій та наказів, які визначали технічний бік діяльності міліції, огляд та ревізії установ міліції, складання кошторисів на утримання міліції. Керівниками Генерального секретарства (міністерства – з 11 (24) січня 1918 р.) внутрішніх справ за доби Центральної Ради призначалися: В.К. Винниченко, П.О. Христюк, М.С. Ткаченко [3, с. 118-119].

Відзначимо, що «Тимчасове положення про міліцію» Тимчасового уряду діяло без змін на території УНР аж до 5 березня 1918 року, коли на засіданні Малої ради був ухвалений Закон «Про передачу міліції м. Києва в розпорядження Міністерства внутрішніх справ». Цим Законом визначалось, що у розвиток та доповнення діючого законодавства про міліцію «[...] підлеглість міліції столиці Української Народної Республіки м. Києва Київському міському самоврядуванню скасовується і вся міліція переходить в безпосередню підлеглість і розпорядження Міністерства внутрішніх справ». Відтепер начальник київської міліції повинен був призначатися наказом міністра внутрішніх справ УНР, а не обиратися, як це було раніше (так, 14 березня 1918 р. наказом міністра внутрішніх справ начальником київської міліції був призначений П.О. Богацький – громадський діяч, письменник, журналіст, підпоручик колишньої армії Російської держави, який, до нового

призначення, з 10 квітня 1917 р. очолював міліцію Київського повіту). У загальній частині діяльність столичної міліції визначалась нормами «Тимчасового положення про міліцію», ухваленого колишнім Тимчасовим урядом [7, с. 283-285].

Таким чином, у справі формування власної судової та правоохоронної системи Центральна Рада пройшла шлях, сповнений численних прорахунків та протистоянь. Реформування судочинства розпочалося фактично лише з грудня 1917 року, а народна міліція до березня 1918 року діяла за Тимчасовим положенням про міліцію Тимчасового уряду. Водночас Центральній Раді так і не вдалося створити дієві судові та правоохоронні органи, які б сприяли стабілізації ситуації в країні. Судові органи УНР та народна міліція не виконали повною мірою своїх завдань, пов'язаних з охороною від посягань на суспільний і державний лад, з охороною прав і законних інтересів громадян, не змогли забезпечити захист усіх форм власності. Та, попри численні прорахунки, за досить незначний час існування Центральної Ради була створена власна українська судова система і велася робота, спрямована на забезпечення її повноцінного функціонування та вироблення законодавчої бази для утвердження судової влади як однієї з рівноправних гілок державної влади.

Список використаних джерел:

1. Копиленко О.Л. «Сто днів» Центральної Ради. - К.: Вид-во «Україна», 1992. – 204 с.
2. Рум'янцев В.О. Українська державність: 1917-1922 рр. (форми і проблеми розбудови) / В.О. Рум'янцев. - Х.: Основа, 1996. - 164 с.
3. Рубльов О.С. Українські визвольні змагання 1917-1921 рр. Т. 10 / О.С. Рубльов, О.П. Реєнт; Ін-т історії України НАН України. - К.: Видавничий Дім «Альтернативи», 1999. - 320 с.
4. Ухач В.З. Історія держави і права України: навчальний посібник (конспекти лекцій) / В.З. Ухач. - Тернопіль: Вектор, 2011. - С. 173-174.
5. Українська Центральна Рада: документи і матеріали: у 2 т. - К.: Наукова думка. - Т. 1: 4 березня - 9 грудня 1917 р. - 1996. - 592 с.
6. Українська Центральна Рада: документи і матеріали: у 2 т. - К.: Наукова думка. - Т. 2: 10 грудня 1917 р. - 29 квітня 1918 р. - 1997. - 424 с.
7. Хрестоматія з історії держави і права України: у 2 т. / за ред. В.Д. Гончаренка. - К.: Ін Юре, 1997. - Т. 1: 3 найдавніших часів до початку ХХ ст. - 464 с.
8. Центральна Рада і український державотворчий процес (до 80-річчя створення Центральної Ради): Матеріали наукової конференції (м. Київ, 20 березня 1997 р.): У 2-х частинах. / Відпов. ред. В. Смолій; Ін-т історії України НАН України. - К., 1997. – 342 с.
9. Кравчук М. В. Правові основи будівництва Національних Збройних Сил України в 1914-1993 рр. (Орг-я. структура, штати). Монографія. Історико-правове дослідження. – Івано-Франківськ: Вид. «Плай». – Коломия: видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 1997. – 292 с.

